

Залізняк Вікторія Петрівна,

доктор наук з державного управління, професор кафедри світової економіки Київського національного торговельно-економічного університету, вул. Кіото, 19, Київ, 02000, тел.: (067) 407-79-97, e-mail: v.zalizniuk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті досліджено нинішній стан розвитку механізмів державного регулювання зовнішньоторговельних відносин у державах-учасницях Європейського Союзу. Визначено основні зміни в орієнтації на міжнародний ринок. Обґрунтовано ключові проблеми зовнішньоторговельних відносин між країнами. Запропоновано пріоритетні напрями оптимізації механізмів державного регулювання зовнішньоторговельних відносин, в тому числі, в процесах європейської інтеграції. Визначено новітні тенденції, а, також характерні особливості розвитку міжнародної торгівлі товарами та послугами в сучасних умовах. Розкрито значення зовнішньої торгівлі в зовнішньоекономічній діяльності країни в нинішніх умовах активізації інтеграційних процесів у міжнародному просторі. Визначено специфічні риси участі окремих держав-членів Європейського союзу в здійсненні зовнішньої торгівлі товарами та послугами. Досліджено комплекс управлінських заходів, які використовуються розвиненими країнами Європи з метою підкорення та утримання високих позицій у процесах торгівлі на міжнародному ринку. Узагальнено успішний зарубіжний досвід управління зовнішньоторговельними відносинами. Визначено сутність та особливості характеру впливу основних глобалізаційних процесів у світі на національну політику країни, а, також, на реалізацію економічних інтересів держави у торговельно-економічній сфері. Розкрито необхідність створення здорового конкурентного середовища з метою здійснення державою стимулювання вітчизняних виробників товарів та послуг через покращення структури експорту, розширення ринків збуту та досягнення економічного зростання країни. Запропоновано перспективні напрями використання успішного досвіду розвинених країн-членів Європейського Союзу в Україні для вдосконалення національної системи державного регулювання зовнішньоторговельними відносинами.

Ключові слова: державне регулювання, зовнішньоторговельні відносини, міжнародна торгівля, Європейське співтовариство, Великобританія, Італія, Німеччина, Польща, Франція.

Zalizniuk Victoria Petrovna,

Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of World Economy, Kyiv National University of Trade and Economics, str. Kyoto, 19, Kyiv, 02000, tel .:(067) 407-79-97, e-mail: v.zalizniuk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>

STATE REGULATION OF FOREIGN TRADE RELATIONS IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. The article examines the current state of development of mechanisms of state regulation of foreign trade relations in the member states of the European Union. The main changes in the orientation to the international market are identified. The key problems of foreign trade relations between the countries are substantiated. Priority directions of optimization of mechanisms of state regulation of foreign trade relations, including in the processes of European integration are offered. The newest tendencies, and also characteristic features of development of the international trade in the goods and services in modern conditions are defined. The importance of foreign trade in the foreign economic activity of the country in the current conditions of intensification of integration processes in the international space is revealed. Specific features of the participation of individual member states of the European Union in foreign trade in goods and services are identified. A set of management measures used by developed European countries in order to subdue and maintain high positions in trade processes in the international market is studied. The successful foreign experience of foreign trade relations management is generalized. The essence and peculiarities of the nature of the influence of the main globalization processes in the world on the national policy of the country, as well as on the realization of the economic interests of the state in the trade and economic sphere are determined. The need to create a healthy competitive environment in order for the state to stimulate domestic producers of goods and services by improving the structure of exports, expanding markets and achieving economic growth. Perspective directions of using the successful experience of the developed member states of the European Union in Ukraine for improvement of the national system of state regulation of foreign trade relations are offered.

Key words: state regulation, foreign trade relations, international trade, European Community, Great Britain, Italy, Germany, Poland, France.

Постановка проблеми. Світове господарство на нинішньому етапі розвитку характеризується процесами зміцнення та поглиблення міжнародних зв'язків. У такому ракурсі зовнішньоторговельні відносини між державами набувають все більшого значення у процесі життєдіяльності та функціонуванні економік окремих країн. Будь-яка країна у ході провадження політики зовнішньої торгівлі, яка направлена на державне регулювання торговельних взаємовідносин з іншими державами, реалізовує національну зовнішньоторговельну діяльність. Реалізація даної політики, насамперед, передбачає чітке визначення цілей держави у зовнішньоекономічному напрямі, в тому числі, щодо окремих країн або міжнародних організацій, а, також, формування спеціальних методів та використання необхідних засобів з метою досягнення таких цілей. Тому, у даному контексті, виникає нагальна потреба з боку усіх, без виключення, суб'єктів економічної діяльності у здійсненні ґрунтовного аналізу характерних особливостей процесів реалізації міжнародної торгівлі та визначення ключових факторів впливу на результати торгівлі для кожного з учасників зовнішньоторговельних відносин. Акцентуючи увагу на таких аспектах, можна визначити необхідним окреслення найбільш оптимальних та сприятливих умов для здійснення ефективних зовнішньоторговельних відносин як з позиції імпорту, так і експорту, імплементації досвіду держав-членів Європейського Союзу щодо застосування механізмів державного регулювання зовнішньоторговельних відносин, і, звичайно, розгляд перспектив та можливостей адаптації його до вітчизняних умов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідно відмітити неабиякий інтерес у вітчизняних та наукових колах до здійснення досліджень у напрямі розвитку зовнішньої торгівлі в державах-учасниках Європейського Союзу, зокрема, обґрунтування ключових аспектів управлінського впливу держави на відносини у зовнішньоторговельній сфері. Серед науковців, які вивчають даний напрям, можна виділити наступних представників державно-управлінської науки та економіки світу: М. Абрамс, О. Алімова, Н. Богацька, О. Гребельник, В. Гутник, І. Гуцул, М. Єлова, А. Илишев, А. Карпова, А. Кіреєва, Н. Колосовський, Н. Кузнецова, Ю. Макогон, Л. Письмаченко, М. Портер, А. Румянцева, Д. Скрябіна, Б. Сорде, І. Телеш, А. Філіпенко, Л. Ходов та інші.

Навіть незважаючи на численну кількість наукових вітчизняних та зарубіжних розробок щодо формування механізмів державного регулювання зовнішньоторговельних відносин, більш детального розгляду потребують питання застосування успішного досвіду держав-членів Європейського Союзу у цій сфері для його використання на українських теренах.

Мета статті – здійснити глибокий аналіз проблем та перспектив результативного державного регулювання зовнішньоторговельних відносин у провідних країнах-учасниках Європейського союзу, а, також, розглянути можливості імплементації його до українських реалій.

Виклад основного матеріалу. На нинішньому етапі розвиток економік країн світу можна охарактеризувати стійкою тенденцією до інтеграції окремих держав в єдиний міжнародний ринок, що, у свою чергу, сприяє значному підвищенню рівня обсягів між-

народної торгівлі, а, також, активізації процесів спеціалізації даних країн та посиленню їх економічної взаємозалежності. Звичайно, в таких умовах держави за участі відповідних компетентних органів публічної влади регулюють зовнішньоторговельні відносини з метою забезпечення національних інтересів у економічній сфері.

Маємо зазначити, що провідні країни світу досягли високих позитивних результатів у проведенні зовнішньоторговельної діяльності за рахунок здійснення виваженої та результативної зовнішньоторговельної політики, у тому числі, за допомогою застосування ефективних механізмів державного регулювання зовнішньоторговельними відносинами. У такому ракурсі, важливим умовами було охоплення усіх аспектів діяльності: здійснення аналізу нинішньої ситуації у державі та у зарубіжних країнах, розроблення інноваційної оптимізованої зовнішньоторговельної стратегії, визначення пріоритетів у структурному та географічному напрямках, впровадження широкого діапазону заходів для реалізації контрольної-регулювальної функції тощо.

Необхідно підкреслити, що на даному етапі розвитку, Україна потребує прийняття ефективних управлінських рішень та реалізації доволі рішучих та заходів та кардинальних змін з метою підвищення значення нашої держави на міжнародному ринку, збільшення обсягів експорту вітчизняних товарів та послуг з урахуванням оптимізації його структури, а, також, формування дієвої стратегії щодо імпорту в країну. Тому, на нашу думку, глибокий аналіз та узагальнення успішного досвіду розвинених країн Європейського Союзу стосовно державного регулювання зовнішньоторговельних відносин

відіграє важливу роль для розвитку України. [1, с. 158-159].

У процесі прискорення лібералізації зовнішньоторговельних відносин, заходи митно-тарифної політики стали менш важливими важелями впливу. Характеризуючи сучасний стан функціонування міжнародного ринку, доречно вести мову про збільшення впливу на динаміку торгівлі товарами та послугами на світовій торговій арені саме за рахунок застосування державою нетарифних бар'єрів (прямі заборони та обмеження, спеціалізовані адміністративні інструменти, ліцензування тощо), що виступає як одна з ознак переходу держав світу до політики «неопротекціонізму» [2, с. 103-104].

Одним із інтеграційних об'єднань, яке активно приймає участь у зовнішньоторговельній діяльності на міжнародному ринку, виступає Європейський Союз. Спільна торговельна політика у цій міжнародній організації реалізовується у п'яти напрямках: підписання торговельних та тарифних угод між державами-учасниками; гармонізація тарифних ставок; уніфікація лібералізаційних заходів; посилення експортної політики країн тощо, та характеризується підвищеним рівнем гнучкості та послідовності; дотриманням єдиних цін; сталістю ринків; формуванням єдиних правил торгівлі з країнами, що не є членами Європейського Союзу; здійсненням прямого субсидювання та наданням пільгового оподаткування сільськогосподарства, підтримки експорту продукції тощо. Лідерами на ринку Європейського Союзу вважаються наступні країни: Бельгія, Великобританія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція [3, с.64-65].

Французька модель державного регулювання зовнішньоторговель-

ними відносинами характеризується надзвичайно вагомою роллю держави у цих процесах. Значно збільшується експортна орієнтованість виробництва у галузях транспортного машинобудування та електротехнічного напрямку. Механізми державного регулювання зовнішньоторговельними відносинами Франції застосовуються з метою підвищення конкурентоспроможності власних товарів та послуг, не оминаючи і стадію експортного виробництва. Основними особливостями способів державного втручання виступають цілеспрямованість та селективність, до того ж, зростає значення кредитно-фінансових та адміністративних важелів та їх взаємозв'язок [4, с. 122-123].

Німецька економічна стратегія розвитку зовнішньоторговельних відносин полягає у стимулюванні експорту за рахунок розвиненої системи державного та приватного фінансування та страхування. Необхідно, також, додати, що товаровиробникам Німеччини надається значна фінансова підтримка з боку держави за умови їх участі на міжнародних ярмарках та виставка, адже, за рахунок таких заходів на міжнародній арені ініціюється значна частина (близько 20 %) експорту даної країни. До того ж, державна фінансова підтримка сприяє наявності якісних та технічних переваг продукції у порівнянні з іншими країнами, високому рівню сервісу, дотриманні строків поставок тощо, що значно підвищує конкурентоспроможність німецьких товарів та послуг [5, с. 26].

Великобританія має розвинену систему державного регулювання зовнішньоторговельних відносин та активно застосовує низку доволі жорстких митних та нетарифних інструментів для підтримки експорту

держави, зокрема, обмежує ввезення алкоголю, харчової продукції (особливо, молочних та м'ясних продуктів з держав, що не є членами Європейського Союзу з метою уникнення різноманітних інфекційних хвороб), а, також, для імпорту більшості овочів, фруктів та коренеплодів необхідне отримання офіційного дозволу. Тож, можна сказати, що у Великобританії переважає реалізація політики протекціонізму власного експорту [6, с. 39].

Особливістю діяльності польського уряду є активна підтримка розвитку власного експорту, зокрема, за рахунок функціонування таких установ як зарубіжні торгові бюро, Державно господарська палата, Польське агентство з інвестицій та торгівлі, регіональні центри з обслуговування експортерів та інвесторів тощо. Суб'єкти підприємництва Польщі можуть розраховувати на надання надійного страхування експортної діяльності та експортних операцій, а, також, фінансування експортних кредитів для ведення господарської діяльності. Окрім цього, проводиться значна робота в області розвитку виставково-ярмаркової діяльності, створена та успішно, на сьогоднішній день, діє телеінформаційна система підтримки експортних операцій, а, також, надається компенсація за отримання експортних сертифікатів.

Також, активно функціонує система державної підтримки та субсидювання експорту освітніх послуг, зокрема, існує можливість надання зовнішньополітичними представництвами і культурно-інформаційними центрами безкоштовних мовних курсів, стажувань тощо

Враховуючи географічну близькість та схожість соціально-економічного розвитку України та Польської Республіки, досвід даної країни представляє

значний інтерес для нарощування експортного потенціалу нашої країни та створення дієвої системи державного регулювання зовнішньоторговельними відносинами [7. с. 68-69].

Італійській моделі державного регулювання зовнішньоторговельними відносинами, натомість, властиве функціонування «сімейного» типу власності, що полягає у збільшенні концентрації капіталу на верхньому штабелі виробничої структури; прийняття активної участі держави у всіх виробничих процесах, прискорення темпів модернізації усіх напрямів соціальної сфери, а, також, державна підтримка експортної спеціалізації технологічних галузей виробництва та туристичних послуг [8. с. 13].

Можемо констатувати той факт, що держави-члени Європейського Союзу продовжують утримувати домінуючу позицію на світовій торговельній арені, незважаючи на значну кількість негативних факторів. У ракурсі активного впровадження політики протекціонізму у провідних країнах світу, які не є членами Європейського Союзу, та розгортання масштабних торговельних війн між важливим центрами світової торгівлі, з метою розширення зовнішньоторговельних відносин та мінімізації негативних наслідків протиріч учасників системи міжнародної торгівлі, доцільним для Європейського співтовариства є забезпечення сприятливих умов для таких полегшення таких перетворень [9. с. 32].

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що більшість країн-учасниць Європейського Союзу застосовували досить схожу політику щодо ведення зовнішньоторговельної діяльності, яка була, в основному спрямована на зменшення обсягів вивозу сировини з країни та, одночасно, збіль-

шення обсягів експорту готової продукції. Необхідно акцентувати увагу на тому, що до стабілізації економіки та збільшення темпів розвитку промисловості провідних країн Європейського Союзу призвело застосування доволі жорстких заходів протекціонізму, причому, у більшості з цих країн державі належала провідна роль у регулюванні зовнішньоторговельних відносин, і тільки Великобританія підтримувала застосування сучасної моделі ліберального капіталізму [8. с. 14; 9; 10].

Висновки. Отже, глибокий аналіз та узагальнення успішного досвіду країн-учасниць Європейського Союзу, які займають лідируючі позиції на світовій торговельній арені, у застосуванні механізмів державного регулювання зовнішньоторговельних відносин, дають можливість окреслити пріоритетні напрями застосування дієвих управлінських заходів даної сфери, наголосити на нагальній необхідності вдосконалення національної системи державного регулювання зовнішньоторговельних відносин України. Тому, наразі, важливим постає вжиття наступних заходів:

- визначити стратегічні пріоритети щодо розвитку зовнішньоторговельної діяльності за сучасних умов;
- розробити загальнонаціональні комплексні програми розвитку зовнішньоторговельної діяльності;
- застосовувати гнучкі та вузькоспеціалізовані механізми розвитку адміністративного, податкового, правового, фінансового, маркетингового та без пекового напрямів;
- сформувати оптимізовані механізми державного страхування та кредитування експортної діяльності з урахуванням наявності гарантійних зобов'язань держави;

- розширити підтримку експортну щодо виробництва продукції та послуг у провідних галузях промисловості;
- активно здійснювати просування вітчизняної експортної продукції на світові торговельні ринки за рахунок формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені та досягнення високого рівня ділової репутації, а, також, забезпечення захисту інтересів Українських товаровиробників за кордоном;
- оптимізувати законодавчої бази щодо регулювання зовнішньоторговельних відносин;
- вдосконалити застосування митно-тарифних та нетарифних інструментів зовнішньоторговельної діяльності;
- створити належні умови для залучення іноземного капіталу у розвиток пріоритетних галузей промисловості України;
- активно впроваджувати політику протекціонізму з метою захисту вітчизняного ринку.

Застосування вищезазначених заходів у комплексі сприятиме здійсненню чіткого та злагодженого державного регулювання зовнішньоторговельних відносин в Україні та підвищенню рівня соціально-економічного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алимova О. А. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю: зарубіжний досвід та його імплементація в Україні / О. Алимova // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 4. – С. 158-167. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2012_4_21
2. Ковтун Т. Д. Сучасний стан і перспективи розвитку міжнародної торгівлі товарами / Т. Д. Ковтун, В. А. Магалова // Бізнес Інформ. – 2018. – № 3. – С. 101-107. –

Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_3_16

3. Клименко Л. В. Механізм державного управління зовнішньоторговельною діяльністю аграрного сектора економіки України / Л. В. Клименко // Інноваційна економіка – 2013. – № 7. – С. 63-67. – Режим доступу: http://ie.at.ua/IE_2013/InnEco_7-45-2013.pdf

4. Д. С. Скрябіна Зарубіжний досвід державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, Держава та регіони. Сер. : Державне управління. – 2011. – № 1. – С. 120-124. – Режим доступу: Випуск № 1. 2011 р. ([stateandregions.zp.ua](http://pa.stateandregions.zp.ua)) http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2011/23.pdf

5. Богацька Н.М. Аналіз розвитку зовнішньоторговельної діяльності України та можливості її покращення, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського Глобальні та національні проблеми економіки 2017, Випуск 18, С. 24-27, Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-18-2017/25-vipusk-18-serpen-2017-r/3255-bogatska-n-m-analiz-rozvitku-zovnishnotorgovelnosti-diyalnosti-ukrajinita-mozhливosti-jiji-pokrashchennya>

6. Гуцул І. Прагматизм зовнішньоекономічних відносин Великобританії та України / І. Гуцул // Економіст. – 2014. – № 6. – С. 39-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_6_13

7. Телеш І.Л. Развитие экспорта услуг в Республике Польша, Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития, Материалы XX международной конференции, Том 2, Секция 1, 2019, Научно-исследовательский экономический институт Министерства экономики Республики Беларусь с. 68-69.

8. Письмаченко Л. М. Досвід державного регулювання зовнішніх економічних відносин у країнах із розвинутою ринковою економікою / Л. М. Письмаченко. // Державне будівництво. – 2007. – № 1(2). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%282%29_60

9. Ковтун Т. Д. Особливості зовнішньої торгівлі товарами та послугами Європейського Союзу в сучасних умовах

Ковтун Т. Д. Особливості зовнішньої торгівлі товарами та послугами Європейського Союзу в сучасних умовах. Бізнес Інформ. 2019. №6. С. 26–33.

<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-6-26-33>

10. Романенко Є.О Жукова І.В. В Україні знову переписали виборчий кодекс. Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи: матеріали щорічн. наук.-практ. конф. 26 березня 2020 р. Київ. Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України, 2020. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2020-1/doc/1/1-1.pdf>

REFERENCES:

1. Alimova O. A. Derzhavne upravlinnja zovnishn'otorgovel'noju dijəl'nistju: zarubizhnij dosvid ta jogo implementacija v Ukraїni / O. Alimova // Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja. – 2012. – Vip. 4. – S. 158-167. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2012_4_21

2. Kovtun T. D. Suchasnij stan i perspektivi rozvitku mizhnarodnoi torgivli tovarami / T. D. Kovtun, V. A. Magalova // Biznes Inform. – 2018. – № 3. – S. 101-107. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_3_16

3. Klimenko L. V. Mehanizm derzhavnogo upravlinnja zovnishn'otorgovel'noju dijəl'nistju agrarnogo sektora ekonomiki Ukraїni / L. V. Klimenko // Innovacijna ekonomika – 2013. – № 7. – S. 63-67. – Rezhim dostupu: http://ie.at.ua/IE_2013/InnE-co_7-45-2013.pdf

4. D. S. Skrjabina Zarubizhnij dosvid derzhavnogo reguljuvannja zovnishn'oekonomichnoi dijəl'nosti, Derzhava ta regioni. Ser. : Derzhavne upravlinnja. – 2011. – № 1. – S. 120-124. – Rezhim dostupu: Vipusk № 1. 2011 r. (stateandregions.zp.ua) <http://>

stateandregions.zp.ua/archive/1_2011/23.pdf

5. Bogac'ka N.M. Analiz rozvitku zovnishn'otorgovel'noi dijəl'nosti Ukraїni ta mozhlivosti її pokrashennja, Mikolaїvs'kij nacional'nij universitet imeni V.O. Suhomlins'kogo Global'ni ta nacional'ni problemi ekonomiki 2017, Vipusk 18, S. 24-27, Rezhim dostupu: <http://global-national.in.ua/issue-18-2017/25-vipusk-18-serpen-2017-r/3255-bogatska-n-m-analiz-rozvitku-zovnishnotorgovel'noji-dijalnosti-ukrajini-ta-mozhливosti-jiji-pokrashchennja>

6. Gucul I. Pragmatizm zovnishn'oekonomichnih vidnosin Velikobritanii ta Ukraїni / I. Gucul // Ekonomist. – 2014. – № 6. – S. 39-41. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_6_13

7. Telesh I.L. Razvitie eksporta uslug v Respublike Pol'sha, Problemy prognozirovanija i gosudarstvennogo regulirovanija social'no-jeekonomicheskogo razvitija, Materialy XX mezhdunarodnoj konferencii, Tom 2, Sekcija 1, 2019, Nauchno-issledovatel'skij jeekonomicheskij institut Ministerstva jeekonomiki Respublika Belarus' s. 68-69.

8. Pis'machenko L. M. Dosvid derzhavnogo reguljuvannja zovnishnih ekonomichnih vidnosin u kraїnah iz rozvinitoju rinkovoju ekonomikoju / L. M. Pis'machenko. // Derzhavne budivnictvo. – 2007. – № 1(2). – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%282%29_60

9. Kovtun T. D. Osoblivosti zovnishn'oi torgivli tovarami ta poslugami Evropejs'kogo Sojuzu v suchasnih umovah. Biznes Inform. 2019. №6. С. 26–33. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-6-26-33>

10. Romanenko Є.О Zhukova І.В. V Ukraїni zнову переписали viborchij kodeks. Aktual'ni problemi rozvitku upravlins'kih sistem: dosvid, tendencii, perspektivi: materialı shhorichn. nauk.-prakt. konf. 26 bereznja 2020 r. Kiїv. Harkivs'kij regional'nij institut derzhavnogo upravlinnja NADU pri Prezidentovi Ukraїni, 2020. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2020-1/doc/1/1-1.pdf>